

УДК 821'272

Гнідець У. С.

«ІДЕОЛОГІЯ» ТА «МОВА» – ПЕРЕДУМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ НАРАТИВУ У ТЕКСТАХ ДЛЯ ДІТЕЙ І ЮНАЦТВА

Ідеологія та мова становлять у літературі для дітей і юнацтва специфічний комунікативний контекст, який формується на основі співіснування дорослого і дитячого світів. Ідеологія у цій літературі – це система імпліцитних змістових зв'язків та їх взаємодія у наративному дискурсі творів, написаних дорослими письменниками для недорослої цільової аудиторії. Зокрема сучасній літературі для дітей і юнацтва притаманна ідеологія ініціації, яку протиставлено ідеології виховання, оскільки у ній зацентовано увагу на самоствердженні юного читача. Мова як специфічний комунікативний код у літературі для дітей та юнацтва має важливу експресивну функцію, без якої ініціація особистості неможлива.

Ключові слова: ідеологія, мова, наративний дискурс, ініціація, комунікативний контекст.

Тенденції розвитку сучасної літератури для дітей і юнацтва зумовлені *боротьбою* дитини за рівноправне існування в єдиному соціумі разом із дорослими, а також новою *ідеологією* сприйняття *нового емансипованого дитинства*. Згідно з ученням австралійського науковця Джона Штефенса, *ідеологія* міститься в оповіді у вигляді наративного дискурсу ще до того, як виявляється аспект змісту або теми і текст стає доступним для інтерпретації. Йдеться про те, що дорослий письменник, лише починаючи писати для дітей, уже має позаду багатий досвід життя в певному суспільстві, яке існує у своїх давно сформованих специфічних рамках системи «політичних, правових, морально-етичних і філософських поглядів, ідей, теоретичних засад, які кристалізуються на теоретичному рівні суспільної свідомості» [6, с. 291]. Тому дослідження літератури для дітей і юнацтва¹ потрібно здійснювати, враховуючи актуальний соціокультурний контекст її розвитку: «У момент, коли поет роздумує над чистою словесною симфонією, що повинна стати рівноцінною мовчанню, в якій єдина часовість – це “вібруюче зникання” світу, в момент, коли прагне знайти для цілоти буття якісь сковуючі рухи,

які шкідували в кожному своєму образі, людина, звільнена від змісту своїх улюблених роздумів, підноситься у сферу рефлексійної свідомості і пробує з її вершин оцінити свій “випадок”, розміщуючи його заново в історичному та суспільному контексті» [9, с. 345]. А українська дослідниця дитячого тексту Наталя Марченко зауважує, що «у тексті для дітей автор не лише актуалізує власний досвід (досвід дитинства, дитини в собі), а й змушений за допомогою письменницького акту пізнати ізсередини новий для себе – історично інший – досвід свого читача» [7]. У цьому комунікативному ланцюзі варто зважати на рівень рефлексійної свідомості потенційного реципієнта – дитини, яка з огляду на власну природу і безпосередній досвід ідентифікуватиме у тексті свій випадок.

Тому, розглядаючи *ідеологію* в рамках дослідження ЛДЮ, ми маємо на увазі передусім систему поглядів, ідей, цінностей і установок, які виражають інтереси дітей та молоді у взаємодії із системою політичних, правових, етичних, художніх, релігійних, філософських поглядів дорослих. Йдеться, фактично, про прийняття суспільною свідомістю через письменника як посередника між дитиною та її соціалізацією соціальних проблем і конфліктів, що виникають у справжніх взаєминах між дітьми та дорослими. Вони становлять зміст ЛДЮ, її інтенції і призначення. Отже, *ідеологія ЛДЮ* – це система імплі-

¹ Література для дітей і юнацтва – надалі скорочено «ЛДЮ». У своїх дослідженнях ми навмисно використовуємо це розлоге поняття, акцентуючи передусім на специфічності комунікативних зв'язків у текстах, у яких наративний дискурс ускладнено вже самою різницею у когнітивному спілкуванні «автор – читач», зокрема, імпліцитно передбаченою віковою асиметрією.

читаних змістових зв'язків та їх взаємодія у наративному дискурсі творів, написаних дорослими письменниками для недорослої цільової аудиторії.

Наративний дискурс складається із взаємопов'язаних мовних елементів: важливими є відбір лексики, синтаксису, порядок зображення, спосіб, у який оповідачі виявляють своє ставлення до розказаного, а також до потенційної аудиторії, якій воно призначене, проектування у відображеному світі множинності різнопрочитань представленої історії. Існує текст, який створює дорослий автор, і існує текст, який створює дитина-реципієнт у процесі читання. Є досвід дорослого автора і досвід (або його відсутність) у юного читача. Є суспільний світ дорослого і фантазійний світ дитини у суспільстві. *Ідеологія* дорослого переважно зумовлена національними проблемами, тоді як дитина – космополітична істота за своєю суттю, *громадянин світу*, який, залежно від віку, менше або більше скутий рамками конкретного суспільства. Дитина, перебуваючи у світі вузькому (батьки, друзі, школа), відкрита до *світу широкого* (незнаного, уявного, фантастичного, ірраціонального) і розвивається у взаємодії численних ідентичностей та почуттів, які й формують її власну систему цінностей, власну *ідеологію*.

Відповідно, є рівень сформованості мовлення автора і рівень мовленнєвого потоку дитячого читача, що лише формується. Усе це однозначно враховує дорослий письменник, проектуючи імпліцитне послання, закодоване у мові як системі смислових знаків, у наративному дискурсі з потенційним читачем відповідної вікової категорії. Це, безумовно, ускладнює і вирізняє специфіку самої ЛДЮ порівняно зі звичною *дорослою* літературою. І саме ці аспекти, а також *емоційний рівень* молодого читача протистоять процесові ідеологізації самого послання з позицій *старшого наставника*. Тому, перш ніж узятися за написання книги для дитини, автор мусить звернутися до *дитячої психології*, поспілкуватися із самими дітьми, пригадати власне дитинство. Це називається, за визначенням німецької дослідниці Б. Кюмерлінг-Майбауер, *ретроспекцією авторської свідомості*.

Якщо ж ідеться про твір для юнацтва, то автор, пишучи сьогодні, повинен розуміти усі тонкощі душі потенційного реципієнта, знати про його потреби та проблеми, зокрема, володіти інформацією про всі молодіжні субкультури (панків, готів, емо та ін.), які презентують власні ідеологічні системи. Письменник, який прагне донести до читача архетипні цінності, мусить трансдиференціювати¹ їх відповідно до «моди»,

¹ «Трансдиференція зосереджує увагу на слабких місцях і суперечностях, які залишаються поза завуженою сферою бінарних опозицій» [4, с. 18].

якщо він справді зацікавлений у тому, щоб налагодити комунікування з цією віковою категорією читачів. Це не означає, що самі цінності змінилися чи втратили значення для юного читача, але треба пам'ятати, що сьогодні не можна нав'язувати власні диференції, втискаючи погляди дитини у бінарно полярні опозиції *добре-зле*, *чорне-біле* і т. д. на власний розсуд.

Так, наприклад, питання субкультур постійно проговорюють у школах, університетах, на сайтах бібліотек у різних країнах, зокрема і в сусідній Польщі². *Ідеологія* субкультур прописана у навчальних методичних розробках з популяризації читання та літератури. Вчителі-словесники проводять бесіди, викладачі університетів читають лекції з літератури, обов'язково з урахуванням того, що в класі або в аудиторії можуть перебувати представники тої чи іншої ідеологічної групи. Старша генерація не відштовхує їх, не зневажає (що дуже часто відбувається в освітньо-педагогічній практиці в Україні), а, навпаки, показує свою обізнаність з їхніми проблемами, потребами, зацікавленнями. Така поінформованість, прояв уваги з боку старших, зокрема педагогів, до підлітків, безперечно, зумовлює у них повагу до освітнього процесу загалом і до літератури зокрема. У школах й університетах часто організують спеціалізовані круглі столи за участю представників тої чи іншої субкультури, де проводять також і просвітницькі бесіди та обговорення окремих творів (наприклад, сьогодні надзвичайно популярні серед юнацтва твори провідної польської письменниці у цій категорії Барбари Космовської. Зокрема, нещодавно вийшов переклад її роману «Буба» (2010) й у Львові. До цієї самої категорії можна зарахувати твір всесвітньовідомої австрійської письменниці Крістине Нестлінгер «Маргаритко, моя квітко», переклад якого українською з'явився ще у 2008 р.). Питання, які порушують автори, – це питання нормальної взаємосоціалізації і взаємоадаптації у єдиному комунікативному просторі тексту. Реальні проблеми та конфлікти дітей і підлітків проговорюються та прописуються й у

² Читайте на офіційних освітніх порталах Польщі:
<http://www.szkolnictwo.pl/index.php?id=PU0883>
http://www.bryk.pl/teksty/liceum/j%C4%99zyk_polski/tematy_wolne/3601-subkultury_m%C5%82odzie%C5%BCowe.html
http://www.bryk.pl/teksty/liceum/j%C4%99zyk_polski/tematy_wolne/3601-subkultury_m%C5%82odzie%C5%BCowe.html
<http://www.nauki-spoleczne.info/funkcja-i-obraz-subkultur-mlodziezowych-na-tle-wspolczesnego-spoleczenstwa>
<http://www.pbw.waw.pl/pbw/pliki/Zestawienia/2008/Subkultura%20mlodziezowa.pdf>
<http://www.profesor.pl/publikacja,5601,Scenariusze,Subkultura-ry-mlodziezowe-scenariusz-lekcji-wychowawczej>
<http://www.bibliotekapedagogiczna.lubsko.pl/n9.htm>
http://www.sp22.olsztyn.pl/pub_naucz_lgutowska_3.html
http://www.rzeszow.pbw.org.pl/!z/2010/subkultury_oraz_nieformalne_grupy_mlodziezowe.pdf

рамках літературної освіти держави. Діти не залишаються з ними наодинці.

Тому письменник, незалежно від особистісних переконань, закладає в ідеологічне поле нарративного дискурсу текстів для дітей свою безпосередню обізнаність з актуальними потребами та проблемами. Домінує позиція «старшого співрозмовника», яка активізує процес ініціації зростаючого читача, тобто самоідентифікацію потенційного реципієнта, призначаючи останнього відповідальним за Всесвіт. Така комунікативна (не дидактична) характеристика художнього послання у тексті для дітей/юнацтва робить його автора справді успішним, на що, зрештою, вказують численні світові енциклопедії з «класиків дитячої літератури», у яких не закріпився жодний дидактичний твір із чіткими диференціями про добро і зло від початку формування літератури для дітей та юнацтва як окремої художньої одиниці. Про це свідчать, зокрема, такі визнані усіма твори, як «Маленький принц», «Аліса в Країні Чудес», «Пепсі Довгапанчоха», «Володар кілець», «Нескінченна історія», та й, зрештою, найрепрезентативніші приклади сучасності: «Гаррі Поттер», «Чорнильна трилогія», «Світ Софії» та багато інших, які автори писали не «для виховання», а для «спілкування», заманюючи читача до «співтворення» сенсів людського буття на межі реальності й уяви.

Тож можна сказати, що суть сучасної *ідеології нарративного дискурсу в літературі для дітей і юнацтва* полягає в *ініціації* зростаючої людини. Саме цю *ідеологію* і протиставлено *ідеології виховання* через літературу, яка була і досі залишається панівною на теренах України і від якої відмовилися у провідних країнах світу ще у 70-х рр. ХХ ст. В *ідеології виховання* передбачено вплив на людину всього суспільства, яке не завжди є найкращим зразком. Дотримуючись такої ідеології, суспільство дуже часто не допомагає формуватись особистості, а, навпаки, під впливом соціального середовища (у жодному разі ми не маємо на увазі субкультури, а радше, скажімо, соціальне середовище постійних політичних конфліктів та економічних злиднів, зростання кількості фатально неуспішних громадян) деформує її у корені. *Ідеологія виховання* у своєму педагогічному вузькому сенсі взагалі робить зростаюче покоління інфантильним, не здатним самоідентифікуватися, нести відповідальність за себе і ближніх. Унаслідок такої ідеології дитина опиняється наодинці з референційними труднощами, позбавлена орієнтирів, тому відбувається криза ідентичності, перелом у становленні особистості, розвивається почуття нездарності. Саме тому важливо вчасно дати в руки дитині книгу, але книгу не ту, яка дуже подобається дорос-

лим, «маніпулятивну», а книгу, що відповідає емотивному рівню читача. І ця книга повинна бути ініціатором еволюції самореференційних і референційних стосунків «Я»-дитини до себе і «Я» – до інших. Через *ідеологію ініціації* у сучасних текстах ЛДЮ відбувається процес особистісної ідентифікації молодого читача, *громадянина Всесвіту*.

Розглядаючи ЛДЮ як один із шляхів «ініціації зростаючої людини», все ж варто зважати і на те, що дорослий автор, працюючи на дитячого читача, враховує той аспект, що його твір повинно проходити через рецептивну оцінку того чи іншого дорослого (проміжні інстанції: редактор, видавець, батьки, педагоги, науковці) [5]. Таким чином, він ініціює навколо свого тексту художній простір, у якому задіяні дорослі як безпосередні читачі. Для останніх – це паратекст (ім'я автора, назва твору, епіграф, передмова автора, післяслово автора) і текст – те єдине, що реально зумовлює інтерес дитини-читача. Автор усвідомлює, що молодого читача цікавить лише текст як відкритий простір для реалізації своєї ініціації, тоді як дорослих посередників – весь художній простір, функціонування художнього тексту в дії: «Якщо художній текст – даність, то художній простір – прояв, тому ми говоримо про нього як про феномен. Художній простір можливий лише в полі комунікативної напруги, тож передбачає наявність трьох складових: тексту, читача і поля комунікативної напруги між ними» [4, с. 24]. У такий спосіб сучасний письменник має знову ж ускладнене завдання: імпліцитно закласти у нарративний дискурс рівень свідомості дитячого і дорослого реципієнтів та їхню взаємодію в єдиному художньому просторі, що, відповідно, і забезпечує взаємосприйняття різних ідеологічних систем у комунікативному полі тексту.

Реалізація *ідеології* неможлива без мови, «за кожним текстом, – стверджує Бахтін, – стоїть система мови. У тексті їй відповідає все, що повторюється і відтворюється, все, що може бути дане поза цим текстом (даність)» [1, с. 417]. *Ідеологія* в жодному разі не є явною, вона – імпліцитна передумова нарративного дискурсу і криється у певній системі кодів. А мова і є кодом усіх кодів, «оскільки мова – найпоширеніша форма комунікації. А виникнення і розповідання історій – що я тут називаю “нарративним дискурсом” – є специфічним використанням мови, через яке певне суспільство передає власні панівні норми та цінності» [16, с. 20].

У вітчизняній науці окреме дослідження мові дитячого українського літературного дискурсу присвятила Емілія Огар. Спираючись на ідеї функціональної лінгвістики та лінгвістичної генеалогії, вона аналізує комунікативну ефектив-

ність сучасної мови у літературі для дошкільнят і дітей молодшого шкільного віку. При цьому Е. Огар, поділяючи погляди російського вченого В. Рогачева і враховуючи наявність потенційних читачів-дорослих як посередників між книгою та дитячим читачем, зазначає: «Унаслідок такої комунікативної конфігурації тексти творів, призначених дітям, можна розглядати як комунікацію особливого гатунку, під час якої адресат повідомлення апріорі опиняється у нерівноправному становищі щодо адресанта, що зобов'язує останнього – дорослого автора – вміти бачити світ дитячим поглядом, відчувати побачене і пережити по-дитячому, володіти так званою “пам’яттю дитинства” (термін Рогачева. – У. Г.), використовувати засоби особливого мовленнєвого реєстру, який у металітературному (метаторчому) дискурсі йому невластивий. Таку здатність авторові забезпечує талант бачити світ одразу в двох вимірах: дитячому і дорослому, вміти разом з дитиною відкривати світ, а не просто перекладати дорослі поняття її мовою. Коли ж таке вміння відсутнє, з-під пера виходять відверто слабкі й безпорадні з комунікативного боку тексти, творчість часто підмінюється нав’язливим моралізаторством і надмірним сюсюканням – імітацією дитячого світу, імітацією дитячої мови» [8, с. 11]. Американський учений Роджер Селл також із цього приводу нагадує про обережність: «Наприклад, якщо гірку моральну настанову одягнути у солодку художню вигадку, то це може сильно відбити в дітей смак до солодощів» [15, с. 4]. *Гірка моральна настанова – це ідеологія виховання, нав’язливе моралізаторство, а солодка художня вигадка – це, розуміючи слова Е. Огар, – надмірне сюсюкання, імітація дитячої мови.*

Російська дослідниця Т. Гаврилова (за Е. Огар) пропонує розглядати мову ЛДЮ як «варіант кодифікації норми мовленнєвої комунікації з дітьми (наскільки взагалі можна говорити про норму щодо мовного варіанта, традиційно описуваного як відхилення від норми)» [8, с. 12]. Так, у рамки «норми» на межі ХХ–ХХІ ст. увійшли до словників багатьох країн, зокрема і України ¹, жаргонізми й арготизми –

¹ «Ставлення до сленгу, експресивно-емоційної лексики усного розмовного мовлення, неоднозначне – особливо серед науковців. Одні оцінюють його прихильно, визнаючи у ньому невичерпний мовотворчий потенціал, інші заперечують, вказуючи на негативну конотацію сленгізмів. Але мову не перекреслиш і не виправиш; вона є не лише інструментом, засобом комунікації, а “ієрогліфами, в які людина вкладає світ та свою уяву”. Тому завданням лінгвіста є не затаврувати будь-який мовний феномен як негатив, а зрозуміти його витoki, проаналізувати, що стоїть за мовним знаком і з якою метою він використовується у мовленні. Вирішення проблеми функціонального застосування тих чи інших мовних знаків потребує, як передетап, з’ясування смислового наповнення слова, визначення, так би мовити, якості мовного продукту, нелітературних елементів у

це відбулося внаслідок актуалізації окремих субкультур та інших систем і підсистем у суспільстві.

Досліджуючи мову текстів українських видань, зокрема поетичних, для наймолодшого шкільного віку, Е. Огар стверджує, що «часто автори відтворюють у них так званий стереотип реєстру спілкування з дітьми» [8, с. 11]. Це, очевидно, правильно з огляду на *ідеологію виховання* наймолодшого читача, якого все ще зваблює традиція вживання пестливих слів у текстах: «Активне використання слів із зменшено-пестливими суфіксами, майстерне їх обігрування у тексті створює довірливу атмосферу розмови з дитиною через літературний текст, бо відповідає звичному для неї повсякденному досвіду родинного спілкування» [8, с. 15]. Однак ці стереотипи, як і *ідеологія виховання*, сьогодні зовсім не прийнятні для дітей віком 8–10 років. Тому вже для цієї вікової категорії сучасні письменники, особливо у зарубіжних країнах, починають практикувати інновації щодо *словесної форми, кодування змістової сутності твору*, не чекаючи настання підліткового віку (11–15 років), у якому дитина повинна проявляти свою особистість, приймати якісь рішення незалежно від дорослих. Тож *ідеологія* в сучасній ЛДЮ залежить від *простоти й актуальності мови* з урахуванням вікової категорії реципієнта, на якого розрахований твір. Ж.-Ж. Руссо свого часу писав, що «дитинство має власний спосіб бачити, думати й відчувати, і нема нічого більш нерозумного, ніж нав’язувати йому наш метод... Кожний вік, кожний період життя має власну довершеність і повноту» [17, с. 24]. Зважаючи на *нових, інакших, емансипованих* дітей ХХІ ст., які не хочуть і вже не можуть, з огляду на безперервний потік інформації, що їх оточує, бути «маленькими», про що, зокрема, говорить український науковець Борис Шалагінов [11], а прагнуть, натомість, щоб дорослі сприймали їх як рівноправних співрозмовників, а не як вічних *учнів та вихованців*, сучасна література для дітей і юнацтва мусить, навпаки ², *замаскувати дитячий текст у дорослий лаконізм, глибокі філософські підтек-*

мовленні. Це виявляється не лише в тотальній нестандартизації розмовної мови, а й у проникненні сленгу до інших стилістичних рівнів – мовлення засобів масової інформації та художньої літератури. Варто лише поглянути на сучасні тексти художньої літератури, послухати радіо, подивитись телевізор, пройтись вулицею, поспілкуватись у неформальній обстановці, щоб зрозуміти, що мова пістрявіє життям, вона налаштована на вираження, на емоційне різноманіття, на експресію. І чи то є інфантильні вкраплення для стилізації мовлення, чи вже згрубіла, пересичена мова – сучасне мовлення явно тяжіє до нестандартної лексики» [10].

² Емілія Огар: «Для того, щоб текст твору був справді “дитячим”, а не замаскованим від нього дорослим текстом, для того, щоб він міг вповні реалізувати свою первинну функціональність, він має дитину вабити» [16].

сти – у «простоту» на рівні мовленнєвої свідомості відповідного читача для того, щоб реалізувати свою нову функціональність: не лише розважати чи виховувати, а спілкуватися, ініціювати до самоідентифікації молодого читача у соціумі.

Таким чином завуальовуються межі між літературою для дітей і літературою для дорослих, відбувається певна «гібридизація» [13]. А розпізнати їх межі можна, фактично, лише завдяки мові, яка першою виявляє належність твору до літератури для дітей і юнацтва, а отже, вказує на його внутрішні комунікативні особливості: «...спосіб, у який презентують *речі*, базується на комплексі кодів та особливостях мови, адже дуже велике значення має не лише те, що говорять, а й те, як говорять» [16, с. 99]. Трансакції між письменником і читачем відбуваються в комплексі соціальних відносин засобами мови. Очевидно, що книги, об'єднані спільною тематикою, відрізняються одна від одної не лише тим, що теми можуть бути подані по-різному, відмінності спостерігаються й на мовному рівні. Так, наприклад, творчість німецьких письменників У. Вольфеля, П. Гертлінга та К. Бойе об'єднує орієнтація на реальну буттєву проблематику. Але їх мовна репрезентація істотно різниться: «Сірі та зелені поля» У. Вольфеля написані короткими лаконічними реченнями без особливих художніх засобів, але в межах літературної норми; у «Бабусі» П. Гертлінга переважають довгі, але в смисловому плані прості речення, часом з образним колоритом; у творі «Я такий крутий!» К. Бойе використано уривчастий вуличний сленг. Отже, вибір стилю мовлення письменником також має вагоме значення для проектування в тексті «ідеального дитячого реципієнта» та налагодження комунікації з ним. Мова виконує експресивну функцію, що також важливо для ініціації особистості. Отже, комунікація, яка передбачає трансакції між письменником і читачем, є аспектом соціолінгвістичної комунікації в цілому: «Мова уможливує для індивідуума порівняння його досвіду з досвідом інших, тобто це той процес, який завжди був фундаментальною передумовою дитячої художньої літератури» [16, с. 100].

Для письменника важлива взаємовідповідність теми, жанру, способу оповіді, стилю. Простота й адекватність, проте, до певної міри ускладнюють сам процес створення пропозиції для читача-дитини. Питанням «ускладненої простоти» як одному з аспектів специфіки дитячої літератури присвячені окремі праці, зокрема зарубіжних дослідників М. Люп [12] та Е. Зайберт [14]. Створення дорослим автором книги, яка

відповідала б ще незначному читацькому досвіду дитини, а разом з тим передбачала б поширення суспільних ідей, потребує великих творчих зусиль, а також врахування певних параметрів, які окреслюють основні риси цільової групи.

Як стверджує ще одна дослідниця сучасної німецької літератури для дітей (зокрема мови з лінгвістичного погляду) Світлана Вольштейн, однією з основних рис дитячого дискурсу є асиметрія, тобто «порушення симетричних зв'язків між автором та читачем», яке призводить до суттєво спрощеної мовної акомодатії. І при тому, що ЛДЮ характеризується особливою емоційністю, експресивністю, образністю в ідеологічній площині нарративного дискурсу, мові цих творів (за С. Вольштейн) властиве обмеження мовних засобів вираження думки, звуження конотацій і контекстуальних зв'язків. У сучасній німецькомовній ЛДЮ такими рисами мовної акомодатії можуть бути «також певні морфологічні ознаки: уникнення пасивних конструкцій, обмеження використання частин мови, наприклад, дієприкметників, вибір простих дієслівних конструкцій тощо. На синтаксичному рівні спостерігаємо використання коротких лаконічних речень. На семантичному рівні – уникання іншомовних слів, специфічних термінів, орієнтацію на словниковий запас читацької аудиторії певної вікової групи» [3].

Таким чином, *ідеологія* та *мова* становлять у ЛДЮ специфічний комунікативний контекст¹, який формується на основі співіснування дорослого та дитячого світів і змінюється не лише «внаслідок появи й актуалізації письменником нових тем, часопросторових уявлень та модальностей» (за Тетяною Бовсунівською), а й у результаті активної рефлексійної діяльності дитячого реципієнта і його власного сприйняття світу, який відмінний від світу дорослого автора.

Загалом *ідеологія* та *мова в літературі для дітей і юнацтва* стають вагомими напрямками теоретичного осмислення, адже в інтерсуб'єктивному спілкуванні людей визначається і змінюється позиція щодо ідеалів, норм, справжніх гуманних цінностей, які відкрито або завуальовано, імпліцитно закладені в текстах, скерованих до дітей та юнацтва, і підлягають завжди лише «сучасному» прочитанню з боку особливих (у часопросторовому сенсі віку і досвіду) реципієнтів.

¹ Поняття комунікативного контексту вмотивував Г. Колшанський: «Комунікативний контекст – це організація засобів, організація контекстів та зіпертя на контексти, вербальні та невербальні, для передавання (і сприйняття) сенсу повідомлення» [цит. за: 2, с. 48].

Список літератури

1. Бахтін М. Проблема тексту у лінгвістиці, філології та інших гуманітарних науках / М. Бахтін // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. Марії Зубрицької. – 2-ге вид., допов. – Львів : Літопис, 2001. – С. 416–422.
2. Бовсунівська Т. Когнітивна жанрологія і поетика : моногр. / Т. Бовсунівська. – К. : Вид.-поліграф. центр «Київський університет», 2010. – 180 с.
3. Вольштейн С. Асиметрія – основна лінгвістична характеристика сучасної дитячої літератури / С. Вольштейн // Materialy VI Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji “Aktualne problemy nowoczesnych nauk – 2010”. – 2010. – Vol. 23 : Filologiczne nauki. – С. 39–46.
4. Гаврилів Т. Форма і фігура. Ідентичність у художньому просторі : моногр. / Т. Гаврилів. – Львів : ВНТЛ-Класика, 2009. – 480 с.
5. Гнідець У. С. Художня специфіка літератури для дітей та юнацтва : Комунікативний аспект / У. С. Гнідець // Матеріали науково-практичної конференції «Дитина читає...». – К. ; Львів : Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, 2008. – С. 36–43.
6. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. – К. : Академія, 2006. – 752 с.
7. Марченко Н. «Текст для дітей» як форма самоусвідомлення та трансформації суспільства [Електронний ресурс] / Н. Марченко. – Режим доступу: <http://www.chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/48>. – Назва з екрана.
8. Огар Е. Мова дитячого літературного дискурсу : функціонально-комунікативні аспекти дослідження / Е. Огар // Вісник Сумського державного університету. – 2006. – № 3 (87). – С. 10–17.
9. Сартр Ж.-П. Моя перемога є чисто вербальною... / Ж.-П. Сартр // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. Марії Зубрицької. – 2-ге вид., допов. – Львів : Літопис, 2001. – С. 327–346.
10. Словник сучасного українського сленгу / упоряд. Т. М. Кондратюк. – Харків : Фоліо, 2006. – 350 с.
11. Шалагінов Б. Великий світ маленького дитинства / Б. Шалагінов, Н. Назаров // Всесвіт. – 2008. – № 5–6. – С. 166–171.
12. Lypp M. Zum Begriff des Einfachen in der Kinderliteratur. Ein Diskussionsbeitrag / M. Lypp // Kinder- und Jugendliteraturforschung / Hans-Heino Ewers, Ulrich Nassen, Karin Richter, Rüdiger Steinltin. – Stuttgart ; Weimar : Metzler, 1995. – S. 43–46.
13. Nikolajeva M. Narrative Theory and Children's Literature / M. Nikolajeva // International Companion Encyclopedia of Children's Literature / ed. by P. Hunt. – Vol. 1. – London ; New York : Routledge, 2004. – P. 166–179.
14. Seibert E. Einfachheit und Komplexität in der Literatur Marlen Haushofers / E. Seibert // Kinder- und Jugendbuchforschung / Hans-Heino Ewers, Ulrich Nassen, Karin Richter, Rüdiger Steinltin. – Stuttgart ; Weimar : Metzler, 1998. – S. 48–61.
15. Sell R. Children's Literature as Communication / R. Sell. – Vol. 2. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2002. – P. 1–29.
16. Stephens J. Ideologie und narrativer Diskurs in Kinderbüchern / J. Stephens. – Frankfurt a. Main : Metzler, 1998. – S. 19–32.
17. Taschenbuch der Kinder- und Jugendliteratur. – Bd. 2 : Medien, Themen, Poetik, Produktion, Rezeption, Didaktik / ed. by Günter Lange. – Baltmannsweiler : Schneider, 2000. – 1015 S.

U. Hnidets'

**“IDEOLOGY” AND “LANGUAGE” – THE PRECONDITION
OF THE REALIZATION OF THE NARRATIVE
IN LITERATURE FOR CHILDREN AND YOUTH**

Ideology and language in literature for children and youth present a specific communicative context that is formed on the basis of the coexistence of the adult's and child's worlds. Ideology in this literature is the system of implicit semantic connections and their co-operation in the narrative discourse of the works written by adult writers for a young audience. Specific to modern literature for children and youth is the ideology of initiation, that is matched against an ideology of education, as in it attention is accented on the self-affirmation of the growing reader. A language, as a specific communicative code in literature for children and youth, has an important expressive function without which the initiation of personality is impossible.

Keywords: ideology, language, narrative discourse, initiation, communicative context.

Матеріал надійшов 16.09.2012